

Inhoudsopgave

<i>De PKN op stap in Gorinchem</i>	1629
<i>Impressie Pijpendag Gorcum</i>	1631
<i>Literatuursignaleringen</i>	1632
<i>Kleipijpmanufactuur in Gouda, Holland</i>	1634
<i>Kleipijpen van het Statenplein te Dordrecht</i>	1638
<i>Merkenpraat</i>	1647
<i>Mededelingen: Nieuw Museum / Website / Verzamelbeurs</i>	1649
<i>De gezondheidspijp</i>	1650
<i>Tabaksteelt II</i>	1653
<i>Kleipijpen uit Ierland</i>	1656

De PKN op stap in Gorinchem

door Michiel Rutten

Op 16 oktober 2004 werd de jaarlijkse PKN-dag weergehouden. Onder de goede zorg van Theo Grintjes en Andy de Bruijn was een onderhoudend programma samengesteld. In de ochtend bewonderde een 25tal PKN-ers, in twee groepen en onder deskundige begeleiding, de Gorkumse binnenstad en de stadswallen.

De organisatie had er zelfs voor gezorgd dat op de wal bij de Waterpoort een aantal pijpfragmenten kon worden gevonden (vooral Lia bleek met een arendsblik gezegend). Vanaf 13.00 uur was de PKN - inmiddels met ruim 45 leden aanwezig - gast van de Werkgroep Archeologie gemeente Gorkum. Het middagprogramma vond plaats onder de straffe leiding van 'conducteur' Theo.

- Michiel schetste kort waar Andy, Jan en hij zich met steun van Fred en Hans en actief geadviseerd door Jos de afgelopen tijd zoal mee bezig hadden gehouden. Onder meer speelde de vraag of de PKN zich in de toekomst vooral op het terrein van de kleipijp zou richten of dat ook andere tabacologische voorwerpen onderwerp van aandacht zouden zijn. De meningen lopen erg uiteen. Voorshands zal er, vanuit het primaire perspectief van de kleipijp, voldoende ruimte blijven voor andere dan aan kleipijp gerelateerde onderwerpen. Ook is overwogen om van de kwartaaluitgave over te gaan naar een jaarboek, of alleen nog digitaal te publiceren. Uiteindelijk blijft echter de kwartaaluitgave de voorkeur te houden, ook al om meer dan eens per jaar op deze manier contact met alle PKN-ers te hebben. Voorts wordt nagedacht over het opzetten van een beeldarchief. Daarnaast zal de huidige website door Fred Tijmstra, Aad Kleijweg en Jan Kwint worden vernieuwd. Zij zullen in het achterhoofd ook de vraag

houden of in de - verdere - toekomst digitale publicaties langzamerhand in de plaats zouden kunnen komen van de papieren uitgave.

Enkele ideeën om de doelgroep/het aantal leden - dat door vergrijzing allengs slinkt - weer te vergroten, zullen nader worden onderzocht. En omdat het aantal leden afneemt en de contributie geen gelijke tred heeft gehouden met de inflatie, nemen de financiële reserves af. Een voorzichtige steekproef onder de leden geeft aan dat een eventuele beperkte contributieverhoging niet op onoverkomelijke bezwaren zal leiden. Tijdig voor de volgende PKN-dag volgen nadere berichten over voorgaande gedachtespinsels.

- Vervolgens hield Martin Veen van de Werkgroep Archeologie een inleiding over het werk van de groep. Aansluitend mochten alle PKN-ers een uitgebreide kijk nemen in de werkplaatsen en de depots van de werkgroep. Onder de vele voorwerpen bevond zich ook een tweetal pijpenpotten. Deskundige medewerkers legden uit hoe het onderzoek in zijn werk gaat, hoe gedateerd kan worden en geconserveerd, en hoe met monnikenwerk ook versplinterde roemers weer in verband worden gebracht.

- In de pauze werd druk en enthousiast gebruik gemaakt van de mogelijkheden tot ruil (en vooral van koop) van pijpen en literatuur.

- Het tweede deel van de middag begon met een lezing van Bert Bohnen over de sigarenindustrie vanuit Gouds perspectief bekeken. Nederland liep internationaal niet voorop; de eerste sigarenfabriek werd in Sevilla opgericht in 1717. Beeldend werd het ontstaan van de sigarenindustrie in Nederland rond 1800 uit de doeken gedaan: de ontwikkeling tot een zeer belangrijke nijverheid die zich van het westen geleidelijk naar het zuiden van het land verplaatste, en de neergang in het begin van de vorige eeuw.

Ook de kunst van het *strippen* en het *poppen*, de *kinderarbeid* en het doel en nut van door de directies ingeschakelde, stichtelijke *voortezers* bleven niet onbelicht. En uiteraard kwam de Goudse sigarennijverheid - alleen al in Gouda zijn al meer dan 100 sigarenfabrikanten werkzaam geweest - uitvoerig aan bod.

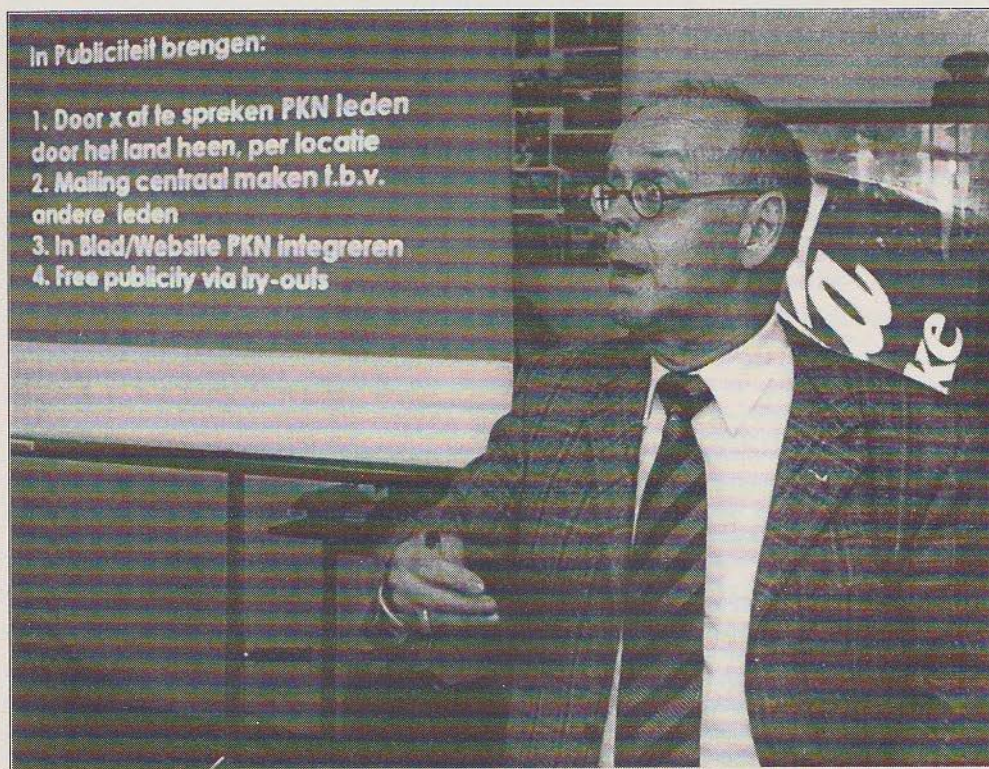
- Jos Engelen hield als verrassing en voorafje voor zijn lezing over *pijpen en religie* een flitsende powerpointpresentatie; met deze nieuwe techniek als hulpmiddel kunnen presentaties over tal van tabacologische onderwerpen worden gemaakt. Jos denkt daarbij aan negen modules met elk 90 sheets. Deze zouden ook kunnen worden gebruikt voor een wervingscampagne voor nieuwe PKN-leden, om de PKN meer naamsbekendheid te geven en om extra inkomsten voor de PKN te genereren. Hij heeft inmiddels enkele presentaties gereed en heeft daarmee in de praktijk al goede ervaringen opgedaan. Hij stelt het bestuur voor hier eens verder met hem over na te denken. Aansluitend houdt hij een - verkorte - lezing onder de titel *Roken & Religie* waarin met tal van afbeeldingen en voorbeelden verbanden worden aangegeven over (ontwikkelingen op het terrein van) religie en roken; boeiend en heel knap.

- Theo houdt vervolgens de dagsluiting en dankt al degenen die deze dag weer tot een succes hebben gemaakt; daarbij ontvangt een aantal aanwezigen weer een fraai boekje, met dank aan Frans de Bloemenman.

Tot slot circuleert een grote doos onder de aanwezigen met het verzoek van Theo Grintjes om daarin wat euro's te doen. Uiteindelijk heeft de collecte € 262,26 opgebracht! Veel dank, ook namens penningmeester Hans van der Meulen. Ongeveer de helft van de aanwezigen vertrekt vervolgens naar De Hoofdwacht aan de Grote Markt, waar de dag besloten wordt met een geanimeerde borrel en een geslaagd etentje.

Impressie Pijpendag Gorkum

Foto's: Rens Hooyenga

Jos Engelen hield als verrassing en voorafje voor zijn lezing over pijpen en religie een flitsende powerpointpresentatie.....

....en Bert Bohnen een lezing over de sigarenindustrie vanuit Gouds perspectief....

Literatuursignalen

door Michiel Rutten

> **Jacques CARO** verzorgde "La Pipe en terre; Wallonie - Bruxelles - Flandre ; Identification et datation". In dit boekje zijn alle tot dusver bekende gegevens over de Belgische pijpenmakerijen, voorzien van afbeeldingen, gebundeld. Het geheel leverde een handig en nuttig naslagwerk op omtrent pijpen en pijpenmakers in België. Een must voor de serieuze verzamelaar en onderzoeker. Het boekje (met 128 pagina's en 150 illustraties) is te bestellen bij CEFAL, 31 Boulevard Frère Orban, 4000 LUIK, België (tel. 04-2542520; fax 04-2542440); prijs € 20,- incl. verzendkosten.

> **Don DUCO** deed onlangs "Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda" verschijnen. Dit boek van kloeke omvang en gewicht is, uitgebreid en geactualiseerd met honderden merken en pijpenmakersnamen , de opvolger van het oude merkenboekje dat zo makkelijk in de binnenzak was mee te nemen. Dat zal met deze nieuwe,

zeer fraai verzorgde en ruim anderhalve kilogram zware, uitgave minder gemakkelijk gaan. Toch een belangrijk en handzaam hulpmiddel voor het determineren van Goudse pijpen. Uitgave Pijpenkabinet Amsterdam 2003, ISBN 90-70849-21-6; gebonden 259 pagina's met ruim 1700 illustraties; prijs € 55,- excl. verzendkosten.

> **Don DUCO** schreef eveneens "Een eeuw van verandering, nabloei en verval van de Europese kleipijp", een analyse van de vormontwikkeling in de periode 1830 tot 1940, de periode waarin (aan de hand van een serie West-Europese pijpencatalogi), de vervaardiging van de figurale kleipijp tot grote bloei - en vervolgens verval - komt. Deze publicatie zou begin november 2004 het licht zien. Omvang 192 pagina's; te bestellen bij Pijpenkabinet Amsterdam; prijs (na verschijnen) € 50,- excl. verzendkosten.

> **Ralf KLUTTIG-ALTMANN en Martin KÜGLER** verzorgden "Tabak und Tonpfeifen im südlichen Ostseeraum in Schlesien", een goed verzorgde catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling met overigens veelal uit andere publicaties bekende illustraties. Uitgave Husum, 2004, ISBN 3-89876-187-8; 60 blz.; kosten € 8,95 excl. porto; te bestellen bij Martin Kügler / Knasterkopf.

> **Jan van OOSTVEEN** publiceerde "Havezate Werkeren; kleipijpen", een uitgave in de serie Archeologische Rapporten Zwolle, nr. 18; een gedetailleerde en geïllustreerde beschrijving van de in 2001 en 2002 bij de havezate gevonden pijpen en pijpfragmenten; 87 blz., ISBN 90-8533-018-1. Te bestellen bij internetboekhandel Halos (www.halos.nl); kosten € 10,- excl. verzendkosten.

> **Bregje de WIT** hield tijdens de PKN-dag in 2003 een boeiende inleiding over de Goudse pijpenmakerij. Inmiddels is haar boek "Op hoop van zaken, de industrialisatie van Gouda 1813-1913" in druk verschenen. Een zeer lezenswaardige bundel over tal van soorten van nijverheid in Gouda en ook vanwege de vele aan kleipijpen gerelateerde onderwerpen lezenswaardig voor elke PKN-er. Uitgave Boekhandel Verkaaik Gouda; ISBN 90 800032 2 0; gebonden 472 blz.; € 44,50 excl. verzendkosten.

> **S.D. WHITE** schreef "The archaeology of the clay pipe XVIII; the dynamics of regionalisation and trade: Yorkshire clay tobacco pipes c 1600-1800"; BAR 374, 2004, ISBN 1 84171 629; € 52,-; vermoedelijke deze zomer verschenen .

> Van The Society for clay pipe research verscheen onlangs nummer 61 met een uitvoerige bijdrage van de hand van **Paul CANNON** over Pipemakers in the 1851 census.